

Sønderjysk Månedsskrift

4 · 2021

Historisk Samfund
for **Sønderjylland**

I dette nummer

- Studentersangerne i Sønderjylland 1921** 122
Elsemarie Dam-Jensen
- I krig tre gange for Preussen.** . 130
Marius Christian Schildt
- Første fly fra Sønderborg - i 1911** 136
René Rasmussen
- Grænselandskronikken** 142
Poul-Erik Thomsen
- Bognyt** 151
- Det sker i Museum Sønderjylland** 158

Bagsiden om forsiden 160
Hunden Lillebror fra Schackenborg
Mariann Kristensen

Forsidebilledet
Hunden Lillebror fra Schackenborg i selskab med en unavgiven kat.
Foto: Museum Sønderjylland.

Næste nummer af Sønderjysk Månedsskrift udkommer omkring den 4. juli 2021.

Kolofon

Sønderjysk Månedsskrift
Udgivet af Historisk Samfund for Sønderjylland i samarbejde med Museum Sønderjylland og Sønderjysk Kulturfællesskab.

Pris for medlemskab af Historisk Samfund for Sønderjylland inkl. Sønderjysk Månedsskrift: 325 kr. årligt inkl. moms og forsendelse.

Ekspedition: Historisk Samfund for Sønderjylland. Tlf. 7462 4683. Mail: hssdj@hssdj.dk. www.hssdj.dk.

Layout: Tekst & Design, Haderslev.

Tryk: Mohrdieck Tryk A/S, Aabenraa.

Redaktion
René Rasmussen (ansv.)
Museum Sønderjyllands
Mediearkiv www.msjs.dk
Tlf. 3080 2732.
Mail: rera@msj.dk

Lennart S. Madsen
Museum Sønderjylland - Arkæologi
Haderslev.

Elsemarie Dam-Jensen
Museum Sønderjylland - Kulturhistorie Tønder.

© Sønderjysk Månedsskrift og forfatterne.

MSJ MUSEUM
SØNDER
JYLLAND

Sønderjysk
KULTUR-
fællesskab

Historisk Samfund
for Sønderjylland

Studentersangerne i Sønderjylland 1921

Af Elsemarie Dam-Jensen

Studentersangerne tog hvert år på pinsetur til forskellige steder i Danmark, og i 1921 gik turen til det netop genforenede Sønderjylland.

Studenter-Sangforeningen

Mandskorsang var den dominerende form for amatørkor- og amatør-ensemblesang i første halvdel af 1800-tallet. I sommeren 1839 indkaldte tre af kollegiet *Regensens* beboere i København, botaniker Salomon Dreier, sanglærer, senere musikhandler Emil Erslev og læge Rudolf Pedersen 30 af deres bekendte til en stiftende generalforsamling for at danne *Studenter-Sangforeningen*, i daglig tale *Studentersangerne*. Koret er dermed Danmarks ældste amatørkor og det ældste mandskor.

Studenter-Sangforeningen optrådte for første gang offentligt på sin første skovtur i Dyrehaven 31. maj 1840. Publikum var begejstret, og sangforeningen begyndte nu også at afholde koncerter. Den første egentlige koncert fandt sted 19. december 1840 i Hotel d'Angleterres festsal.

Igennem hundrede år var *Studenter-Sangforeningen* en vigtig del af Københavns musikliv. Repertoiret var præget af dansk nationalromantik og skandinavismen. Nordiske sange og studentersange udgjorde en væsentlig del af repertoiret.

Sangforeningen havde forbindelser til embedsmænd og præster i hele

landet; alle med en højere uddannelse i datidens Danmark havde jo en fortid på Københavns Universitet. Desuden var der nære forbindelser til kongehuset.

Turen til Sønderjylland 1921

Koret, der i pinsen 1921 tog afsted fra København, bestod af ikke færre end 100 sangere! Korets dirigent var på det tidspunkt Roger Henrichsen, far til jazzpianisten Børge Roger-Henrichsen. Ud over korsangen kunne det sønderjyske publikum også lytte til solosang under koncerterne, hvor kgl. operasanger Per Biørn optrådte med en selvstændig afdeling. Der er desværre ikke bevaret oplysninger om, hvilke sange han sang.

Første stop var Faaborg, hvor man gav en lille koncert. Byens borgmester deponerede tre flasker cognac hos korets formand som middel mod søsyge. I jubilæumsbogen *Studenter-Sangforeningen gennem 100 Aar 1839-1939* står der: "*det viste sig at være et fortræffeligt middel; der var ingen søsyge, men heller ingen cognac, da vi kom til Sønderborg*".

Ved ankomsten til Sønderborg lørdag den 14. maj 1921 sidst på eftermiddagen blev koret modtaget af tusinder af mennesker. Efter privat indkvartering mødtes man i Kongeskansen på Dybbøl, hvor koret sang H.P. Holsts sang fra treårskrigen *Slumrer sødt i Slesvigs jord*, og bagefter

Foto: Privateje

I anledning af Genforeningen besøgte *Studentersangerne* i pinsen 1921 Sønderjylland. Koret ses her opstillet til fællesfotografering ved Sønderborghus.

ter var der sønderjysk kaffebord på *Hotel Dybbøl Banke*.

Pinsedag den 15. maj tog man først på udflugter - formodentlig med de lokale værter. Kl. 16 mødtes man i *Kathrinelund*, en restaurant i skoven i den østlige del af Sønderborg, hvor man gav den første koncert for et publikum på ca. 2.000 tilhørere! Om aftenen var der festmiddag på *Sønderborghus*, hvor blandt mange andre Sønderborgs borgmester Jørgen H. Kock og redaktør Andreas Grau holdt taler for hhv. kongen og *Studentersangforeningen*. "Samværret fortsattes længe, og til sidst bar studenterne Peder og Andreas Grau i guldstol under sang og jubel", står der i jubilæumsbogen.

2. pinsedag tog man med dampskib gennem Flensborg Fjord til Kollund. Mange dansksindede fra Flens-

borg var mødt op under ledelse af konsul Valdemar Neergaard-Møller og frue. På festpladsen i Kollund vajede et stort Dannebrogflag, som var en gave til de danske i Flensborg fra *Studenter-Sangforeningen*. Flaget havde man haft med hjem fra en turné til USA i 1911.

Det berettes, at ca. 6.000 mennesker var kommet til koncerten i Kollund! Programmet bestod naturligt nok af nationale sange, men man optrådte også med studentersange, som "gjorde megen lykke"! Der blev holdt taler, man afsendte et telegram til kongen og dronningen, og efter at have sunget *Kong Christian* og *Jeg elsker de grønne lunde* kørte koret i biler til Gråsten, hvor grænsesendarmeriets chef, oberstløjtnant Aage Moltke, der selv var gammel studentersanger, stod i spidsen for modtagelseskomitéen.

Der blev holdt koncert i slotsgård-
en på *Gråsten Slot*, og også her var
publikumstilstrømningen imponere-
rende, omkring 3.000 deltagere
nød koncerten i sommeraftenen.

Tirsdag den 17. maj gik turen til
Tønder, hvor koret blev modtaget
af den kendte dansksindede bager-
mester Thorvald Petersen. Man be-
gyndte med udflugter, nogle af ko-
rets medlemmer tog til Møgeltøn-
der, Højer og Rosenkrans, andre be-
søgte guldhornsstenene i Gallehus.

Koret holdt koncert i *Tonhalle* i
Tønder ("*der ikke helt svarede til sit
navn, da akustikken var dårlig*"),
men publikum var lydhørt, og man
bemærkede, at også tyske borgere
overværede koncerten. "*... vi håbe-
de, at vort besøg ville styrke den
(danskheden); der havde ikke været
nogen mislyd, og vi mødte overalt
kun venlighed*".

Fra Tønder fortsatte turen dagen

efter til Haderslev med ekstratog.
Undervejs blev der også holdt en lille
koncert på Tinglev Station. I Hader-
slev så man lidt på byen, og om ef-
termiddagen var der koncert i dom-
kirken. Om aftenen var der "*tvangfrit
samvær*", først med puncheboller i
haven ved *Harmonien*, siden i *den
hvide sal* indenfor. Festen sluttede
langt ud på natten, hvor "*man hørte
kvartetsang på gaderne og rundt i
hjemmene*".

Torsdag den 19. maj gik turen til
Aabenraa. Undervejs besøgte man
Knivsbjerg. I Aabenraa sluttede turen
med to koncerter, en i kirken og en i
teatret. Festen blev holdt på *Folke-
hjem*, hvor H.P. Hanssen også deltog.
Turen lakkede nu mod enden. "*I den
skønne sommernat i den smukke om-
egn lød sang og atter sang. Der skulle
ikke mere spares på stemmerne, og
kun få kom i seng*". Fredag formid-
dag rejste man med toget tilbage til

En hyggestund
undervejs på færgen fra
Sønderborg til Kollund.
Som middel mod søsyge
havde *Studentsangerne*
på ruten fra Fyn til Als
med held anvendt
cognac. De ser dog ud til
på Flensborg Fjords knap
så oprørte vande at
kunne nøjes med
pilsnere.

Foto: Privateje

København efter en tur, som korsangerne nok aldrig glemte!

Når man i dag læser erindringerne fra *Studenter-Sangforeningens* tur i 1921, fornemmer man tydeligt, at det var festligt, folkeligt og fornøjeligt at være med, men også at Genforeningen var 'ny' endnu. Der er megen patos og entusiasme i beskrivelsen af turens koncerter og fester, og både værter og gæster har været opfyldt af ønsket om at give det allerbedste, man kunne.

Landsdelens dagblade dækkede begivenheden fyldigt. Først var der

foromtaler og meddelelser om, hvor der kunne købes billetter til koncerterne - og det var virkelig mange steder, bl.a. hos lokale boghandlere, hoteller og købmænd. Efter koncerterne var aviserne fulde af begejstrede anmeldelser. Kirkekoncerten i Haderslev omtales således: *"De sange, I nys næppe turde nævne, nu vælder frem som sol bag flænget sky, og danske toner fra vort sangerstævne skal hilse Sønderjyllands morgengry. Således endte Studentersangerens hilsen til Sønderjylland, og således blev sangerens besøg her i byen: et væld af dan-*

Foto: Privateje

Anløbsbroen i Kollund var smykket med hilsener til både *Studentersangerne*, der ankom med skib fra Sønderborg, og dansksindede fra Sydslesvig, hvoraf mange tog rutebåden fra Flensborg.

Foto: Privateje

Koncerten i Kollund 2. pinsedag var et stort tilløbsstykke med ca. 6.000 tilhørere. I midten ses dirigenten og tæt omkring ham og koret de mange tusind tilhørere.

ske toner så herlige, at selv de bedste frasagn om Studentersangkorets fortræffelighed ikke blev gjort til skamme ... med hensyn til udførelsen er der kun at sige dette, at den var enestående fuldenndt ... Ved siden af den ikke uvæsentlige omstændighed, at alle sangerne er i besiddelse af en kultur, der har sin heldige indflydelse på selve foredraget af sangene”.

Korets repertoire 1921

Taget man tiden og situationen i betragtning, kunne man forvente, at koncertprogrammerne ville være stærkt præget af danske nationale sange med relation til Genforeningen og Sønderjylland, men det er faktisk ikke tilfældet. Derimod skinner det tydeligt igennem, at *Studentersangforeningens* repertoire var meget præget af det nordiske og ko-

rets samarbejde med andre skandinaviske studentersangere.

Repertoiret var trykt i en tekstbog, som formodentlig kunne købes i forbindelse med koncerterne. Sanghæftet består af 28 sange. Flere af dem er meget tidstypiske, naturlyriske tekster. Derudover er der flere svenske sange, bl.a. C.M. Bellmanns *Fredmans sång*, *Joachim uti Babylon* og nogle norske tekster, bl.a. to af den i Sønderjylland højtelskede norske digter Bjørnstjerne Bjørnson. Af danske digtere er der bl.a. H.A. Brorson *Den store, hvide Flok vi se* og en drikkevise af St. Steensen Blicher. Også Holger Drachmann, Johannes Jørgensen, Chr. Richardt og H.V. Kaalund er med.

Måske noget overraskende er der kun seks sange, som umiddelbart relaterer sig til Sønderjyllands historie. Det drejer sig om fire sange fra tre-

årskrigens tid: Adolph v. d. Reckes *Kongernes Konge* (1848), som var meget populær i Sønderjylland i genforeningstiden, Carl Plougs *Påskekløkken kimed mildt*, skrevet 1848 om Slaget ved Slesvig samme år, H.P. Holsts *Slumrer sødt i Slesvigs jord!*, skrevet 1850 til fordel for de efterladte efter tre-årskrigen og N.F.S. Grundtvigs *Det var på Isted Hede* (1850). Fra tiden mellem de to slesvigske krige stammer Edvard Lembckes *Vort modersmål er dejligt* (1859). Disse fem sange var alle 'historiske' - og meget elskede - sange i Sønderjylland i 1921, så det var meget forståeligt, at Studentersangerne havde dem på repertoiret.

Derimod er ingen af de sange, som vi i dag forbinder med genforenings-

tidens repertoire, fx Henrik Pontoppidans *Det lyder som et eventyr* (tekst: 1918, melodi: Thomas Laub 1919) eller Helge Rodes *Som en rejselysten flåde* (1921, melodi: Carl Nielsen 1921) med. Sidstnævnte indgik i festspillet *Moderen*, som imidlertid først blev uropført på Det kongelige Teater 30. januar 1921, så der var blækket næsten ikke tørt endnu, da Studentersangerne tog på Sønderjyllandstur i maj 1921. Dog udkom sangen i en udgave for mandskor samme år, så mon ikke den er kommet på *Studentersangernes* repertoire senere på året?

Den eneste samtidige sang om Sønderjylland, som er med i sanghæftet, er Ernst v. d. Reckes i dag helt ukendte *Hilsen til Sønderjyderne*.

Foran Folkehjem i Aabenraa. *Studentersangerne* afsluttede deres Sønderjyllandsturné med koncerter i Aabenraa. Der blev ikke sparet på stemmerne og kun få kom i seng.

Foto: Privateje

Der blev tid til udflugter på *Studentersangernes* store pinseturné i Sønderjylland. Her besøger man det tyske samlingssted på Knivsbjerg nord for Aabenraa.

Sving jer toner over lande. Ernst v. d. Recke var en fættersøn til Adolph v. d. Recke, og han er mest kendt som filolog og folkeviseforsker.

Hilsen til Sønderjyderne er en noget svulstig - og allerede i 1921 altdisch - tekst om Sønderjylland som bruden, *Alle Danskes Hjertenskære*, der skal *Hjem paany til Fædres Vang!*.

Melodien er komponeret 1921 af P.E. Lange-Müller på bestilling af *Studentersangforeningen*. Han var tilknyttet koret som både dirigentvikar og komponist.

Ud over de omtalte seks sange har *Studentersangernes* repertoire således ikke været udpræget målrettet mod sønderjyderne, men begejstringen for korets besøg i landsdelen har tilsynel-

dende været stor, både når man læser avisernes omtaler, og når man ser på publikumstilslutningen. Man har i Sønderjylland 1921 i den grad længtes efter at høre og opleve dansk og nordisk musik og kultur, og der har *Studentersangerne* leveret varen! ■

Litteratur

Bratli, Carl (red.): *Studentersangforeningen gennem 100 Aar*. 1939.

I pinsen 2021 ønskede Studentersangerne at gentage turen, og i den forbindelse var man i kontakt med Elsemarie Dam-Jensen, som samtidig fik adgang til beskrivelser, erindringer og fotos fra korets tur i 1921. Det er dette materiale, der ligger til grund for artiklen.